

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีการพัฒนาและเติบโตอย่างรวดเร็ว จากการเป็นเมืองศูนย์กลางทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ทำให้การขยายตัวของพื้นที่เมือง (Build-up Area) กระจายออกไปทุกทิศทางและเติบโตจนกลายเป็นมหานครหรือที่เรียกว่า กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่มีรูปแบบการใช้ที่ดินแบบผสมผสาน อันเป็นผลมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว ประชากรกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีประมาณ 9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 43 ของประชากรเมืองทั่วประเทศ และจากความแออัดภายในใจกลางเมืองส่งผลให้การลงทุนด้านเศรษฐกิจต่างๆ เคลื่อนย้ายสู่พื้นที่ชานเมืองและปริมณฑล โดยจะกระจายไปตามเส้นทางคมนาคมสายหลักที่เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดโดยรอบ ทำให้การขยายตัวของพื้นที่เมืองรุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชานเมือง ได้แก่ ตลิ่งชัน ภาษีเจริญ หนองแขม มีนบุรี ลาดกระบัง บางส่วนของอำเภอสามพราน อำเภอกระทุ่มแบน อำเภอเมืองสมุทรปราการ อำเภอพระประแดง และอำเภอบางพลี เนื้อที่ประมาณ 1,800 ตารางกิโลเมตร การใช้ที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำนาข้าว สวนผัก สวนผลไม้ และสวนดอกไม้ แต่ขณะเดียวกันก็มีการขยายตัวของที่พักอาศัยประเภทบ้านจัดสรรมาก ส่งผลให้การขยายตัวของเมืองเชื่อมกับจังหวัดรอบกรุงเทพมหานครจนเป็นพื้นที่เมืองเดียวกัน การที่ประชากรมีแนวโน้มย้ายออกสู่ชานเมืองและปริมณฑล เฉลี่ยแล้วแต่ละปีจะมีจำนวนบ้านเพิ่มขึ้น 20,000 หลัง มีประชากรเพิ่มมากกว่า 100,000 คน ใน 10 ปี ข้างหน้าจะเพิ่มเป็น 1 ล้านคน (สำนักงานนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร, 2539) ทำให้ต้องมีการขยายบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการคมนาคมให้ทั่วถึง เพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชน

การพัฒนากรุงเทพมหานครที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นไปตามโครงการของภาครัฐและเอกชน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะการใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาเมือง ที่รองรับต่อการเติบโตด้านต่างๆ ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมบริเวณชานเมืองถูกรุกล้ำ โดยมีสาเหตุมาจากการมุ่งพัฒนาระบบคมนาคม การลงทุนด้านที่อยู่อาศัย การกำจัดขยะของอุตสาหกรรมภายในเมืองและการขยายตัวหรือย้ายสถานที่ราชการออกสู่ชานเมือง พื้นที่ชานเมืองที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมทางฝั่งตะวันตกของกรุงเทพมหานคร คือ เขตหนองแขม เขตบางบอน และเขตบางขุนเทียน เป็นพื้นที่ที่ยังมีการทำการเกษตร โดยเป็นพื้นที่ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ มีพื้นที่บางส่วนติดกับทะเล เป็นแหล่งผลิตทางการเกษตรและประมงน้ำเค็มและน้ำกร่อย นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำ ลำคลองและคลองชลประทาน สามารถนำมาส่งเสริมผลผลิตด้านการเกษตรและประมงได้เป็นอย่างดี จากความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทำให้สมุทรสาครมีการผลิตทั้งพืชสวน พืชไร่ ไม้ผล ไม้ประดับและประมง จนเมื่อรัฐมีนโยบายกระจายความเจริญออกสู่เมืองหลักและเมืองรองทำให้เขตปริมณฑลมีการเติบโตตามกรุงเทพมหานคร มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการพัฒนา ซึ่งปัจจุบันถูกรุกล้ำด้วยบ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรมโดยเฉพาะที่เขตหนองแขม ส่วนเขตบางขุนเทียนจะเป็นการจับจองที่ดินเพื่อปลูกบ้านที่มีบริเวณ เพื่อหนีความแออัดจากภายในเมือง การขยายพื้นที่เมือง

จะกระจายไปตามถนนที่สำคัญ ได้แก่ ถนนเพชรเกษมและถนนพระราม 2 (ถนนธนบุรี-ปากท่อ) ที่ตัดผ่านจังหวัดสมุทรสาคร ส่งผลให้สมุทรสาครมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่ขยายตัวออกจากเขตหนองแขม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมสิ่งทอ เนื่องจากสมุทรสาครมีลำคลองมาก ซึ่งเอื้อต่อกระบวนการผลิตที่ต้องใช้น้ำมาก ขณะเดียวกันได้ส่งผลต่อพื้นที่โดยรอบที่ยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แสดงให้เห็นการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่เป็นระเบียบ ถ้ายังไม่มีการวางแผนการใช้ที่ดินให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ อีกไม่ช้าพื้นที่เกษตรกรรมที่มีคุณค่าจะถูกทำลายลงและย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของเมืองและคุณภาพชีวิตของประชากร เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมนอกจากเป็นพื้นที่เพาะปลูกผลิตพืชผลแล้วยังเป็นพื้นที่ที่รักษาสภาพแวดล้อมให้สมดุลย์และสวยงาม รวมทั้งสร้างบรรยากาศที่ร่มรื่นในการอยู่อาศัย เพื่อให้พื้นที่ศึกษามีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการพัฒนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการเสนอแนะการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่เกษตรกรรม อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.ศึกษาการขยายตัวของเมืองทางตะวันตกเฉียงใต้ของภาคนครหลวง
- 2.ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา
- 3.ศึกษาสาเหตุและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม
- 4.ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาเมืองที่มีต่อพื้นที่เกษตรกรรม
- 5.เสนอแนะการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่เกษตรกรรมในพื้นที่ศึกษา

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาพื้นที่เกษตรกรรมด้านตะวันตกเฉียงใต้ของภาคนครหลวง ครอบคลุมบางส่วนของกรุงเทพมหานครฝั่งตะวันตก ได้แก่ เขตหนองแขม เขตบางบอนและเขตบางขุนเทียน และจังหวัดสมุทรสาครทั้งจังหวัด มีรายละเอียด ดังนี้

เขตหนองแขม มี 2 แขวง ได้แก่แขวงหนองแขมและแขวงหนองค้างพลู

เขตบางบอน มี 1 แขวง ได้แก่แขวงบางบอน

เขตบางขุนเทียน มี 2 แขวง ได้แก่แขวงแสมดำและแขวงท่าข้าม

อำเภอเมืองสมุทรสาคร มี 18 ตำบล ได้แก่ ตำบลนาโคก กาหลง บางไทรัด ชัยมงคล บ้านเกาะ นาดี คอกกระบือ บางน้ำจืด บ้านบ่อ บางกระเจ้า ท่าทราย ท่าจีน มหาชัย ท่าฉลอม โกรกกราก บางหญ้าแพรก โคนขามและพันท้ายนรสิงห์

อำเภอกระทุ่มแบน มี 10 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองนกไข่ บางยาง ท่าไม้ อ้อมน้อย ท่าเสา ดอนไก่ดี ตลาดกระทุ่มแบน สวนหลวง คลองมะเดื่อและแคราย

อำเภอบ้านแพ้ว มี 12 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองสองห้อง หนองบัว บ้านแพ้ว หลักสอง เจ็ดริ้ว เกษตรพัฒนา คลองตัน โรงเข้ ยกกระบัตร์ หลักสาม อำแพงและสวนส้ม

1.4 วิธีการศึกษา

1. การศึกษาได้ใช้ข้อมูล 2 ส่วน คือข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) และข้อมูลปฐมภูมิ (primary data)

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลทั่วไปทางกายภาพ ประชากรและเศรษฐกิจ ที่ค้นคว้าจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากหน่วยงานของรัฐ ทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค นอกจากนี้ยังอาศัยข้อมูลที่รวบรวมจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์จากแผนที่และภาพถ่ายทางอากาศของกรมพัฒนาที่ดิน

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการออกภาคสนาม โดยสำรวจลักษณะทางกายภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนการสัมภาษณ์ (interview) ข้าราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทราบถึงแนวนโยบายในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม

2. การวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมข้อมูลทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา เพื่อให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ศึกษาที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบ ทั้งในระดับภาคและระดับเมือง

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

ได้ทำการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งการใช้ที่ดินทางการเกษตรและการใช้ที่ดินเมือง สาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นที่สามารถแสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหา ศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษา ประกอบกับการนำข้อกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามผังเมืองรวมและทัศนคติและความต้องการของประชาชนมาเป็นแนวทางในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อพื้นที่เกษตรกรรม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบแนวโน้มการขยายตัวของเมืองที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน
2. ทำให้ทราบปัจจัยและผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรม
3. ทำให้ทราบแนวโน้มของพื้นที่เกษตรกรรมว่าจะมากขึ้นหรือลดน้อยลง
4. ผลการศึกษาอาจกำหนดการใช้ที่ดินของภูมิภาคกรุงเทพมหานครได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่
5. ผลการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับงานวิจัยประเภทเดียวกันหรืองานวิจัยที่ต่อเนื่องต่อไป

1.7 นิยามศัพท์

พื้นที่เกษตรกรรม หมายถึง พื้นที่ที่มีการผลิตทางการเกษตร เพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์
 ภาคนครหลวง หมายถึง พื้นที่ของจังหวัดกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประกอบด้วย 6 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี นครปฐม สมุทรปราการและสมุทรสาคร

ขั้นตอนการศึกษา

